

بررسی رابطه میان عوامل شخصیتی و میزان انضباط اجتماعی با توجه به پایبندی مذهبی

دکتر کاظم رسول زاده طباطبایی^۱
نرگس عبدی^۲

۸۹/۴/۲۷

۸۹/۶/۲۸

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

چکیده

پژوهش حاضر بر آن است تا عوامل شخصیتی مؤثر بر انضباط اجتماعی را با توجه به پایبندی مذهبی در بین شهروندان تهرانی با استفاده از روش توصیفی مورد بررسی قرار دهد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شهروندان بالغ بالای ۱۸ سال شهر تهران است. در این تحقیق ۳۷۵ نفر از افراد بالای ۱۸ سال (منطقه ۳) شهر تهران به عنوان نمونه انتخاب شدند. نتیجه پژوهش نشان داد هر چه افراد اجتماعی تر و سازگارتر باشند انضباط پذیرتر می شوند و عامل مذهب می تواند تاثیر معناداری بر رابطه این دو عامل ایفا نماید. نتایج نشان داد کسانی که دارای ناپایبندی به ویژه دوسوگرایی مذهبی هستند و در زمینه پایبندی های مذهبی هنوز به ثبات لازم نرسیده اند، در زمینه انضباط اجتماعی احتمالاً آسیب پذیرترند. این افراد در زمینه عواملی که به سلامت روانی و ثبات هیجانی مربوط است دارای مشکل هستند.

واژه های کلیدی:

انضباط اجتماعی، عوامل شخصیت، پایبندی مذهبی، عوامل مرتبه دوم

۱- دکترای روانشناسی بالینی از دانشگاه تهران

۲- کارشناس ارشد روانشناسی از دانشگاه تربیت مدرس و کارشناس ارشد اداره کل مطالعات معاونت اجتماعی ناجا

مطالعه رفتار انسانی و مسائل مربوط به آن از پیچیده ترین موضوعات در حیات بشری محسوب می گردد. این موضوع از جنبه های مختلف جامعه شناختی و روانشناختی قابل مطالعه و ارزیابی می باشد. در این ارتباط دو مفهوم می بایست مورد توجه قرار گیرد: «ویژگی های شخصیتی» و «انضباط اجتماعی».

در برخی پژوهش های صورت گرفته در داخل و خارج کشور، برای سنجش میزان انضباط اجتماعی مردم بر معنای درونی ساختن هنجارها یا شیوه های عمل تأکید شده است و در بحث «نظم و انضباط اجتماعی» و «تقویت روحیه قانون گرایی» نقش عوامل اجتماعی و شخصیتی مورد توجه قرار گرفته است.

با توجه به اینکه نیروی انتظامی از جمله سازمان هایی است که بیشترین سطح تماس و ارتباط با مردم را دارد و از طرفی رعایت قوانین و مقررات از طریق اجرای طرح هایی که هدف آن توسعه «انضباط اجتماعی» است، به منظور افزایش رفتارهای مثبت و کاهش رفتارهای منفی اجتماعی در جهت نهادینه سازی انضباط اجتماعی در شهروندان، حائز اهمیت فراوان می باشد، لذا مطالعه در این زمینه و توجه به ویژگی های روانشناختی با تأکید بر ویژگی های شخصیتی افراد در کنار توجه به روش های الزام آور و یا بازدارنده می تواند اثربخشی و کارآمدی روش های اجرایی را به ویژه در تعامل با مردم افزایش بخشد. این تحقیق نیز با توجه به اهمیت موضوع طراحی و اجرا شده است.

بیان مسأله

رعایت «نظم» و «انضباط اجتماعی»^۱، یکی از مهمترین عوامل ایجاد ثبات و پایداری هر نظام و جامعه یا در سطح میانی، هر سازمان و گروه است. اگر نظم و ثبات در مجموعه ای وجود نداشته باشد و تکلیف و وظیفه هر کس مشخص نباشد یا به آن عمل نکند، به هیچ وجه نمی توان انتظار داشت که آن مجموعه، به اهداف تعیین شده خود دست پیدا کند و بتواند ثبات و دوام خود را حفظ نماید (گالبرایت، ۱۳۷۱).

اعضای جامعه پس از مشخص شدن و تعیین هنجارها و ضابطه های اجتماعی که توسط

1- Order

2- Social discipline

فرایند نهادمندی صورت می‌گیرد، از طریق فرایند اجتماعی شدن، الگوها و شیوه‌های رفتاری را فرا گرفته، شخصیتی کسب کرده و برای ایفای نقش در جامعه آماده می‌شوند. در صورتی که فرایند اجتماعی شدن به صورت موفقیت آمیزی صورت پذیرد، بر اساس همنوایی عمقی افراد، هنجارها و ضابطه‌ها مورد قبول باطنی قرار گرفته و در نتیجه، این هنجارها درونی می‌شوند. بر این اساس به میزان پایبندی افراد به هنجارها و ضابطه‌های درونی شده، انضباط اجتماعی اطلاق می‌شود (صاحب‌زاده، ۱۳۷۸).

فراتر از سطوح تعریفی و در مقام تبیین، از دیدگاه‌های مختلف می‌توان حوزه نظم و انضباط اجتماعی و یا قانون‌پذیری را مورد توجه قرار داد. از دیدگاه نظریه پردازان اجتماعی، اگر نظم و ثبات در مجموعه‌ای وجود نداشته باشد، نباید انتظار داشت آن اجتماع به اهداف خود برسد. هابز^۱ (۱۹۶۲) می‌گوید: میل به صیانت نفس، انسان را وادار می‌کند که به قرارداد اجتماعی تن دهد و نظم را به اجبار رعایت کند (توسلی، ۱۳۷۵).

اما پارسونز^۲ (۱۹۳۷) در تبیین دلیل پذیرش ارزش‌ها از سوی اعضای جامعه و پیروی از هنجارها می‌گوید: دلیل این امر آن است که افراد هنجارها و ارزش‌ها را درونی می‌کنند و از این طریق، آنها جزء اعتقادات درونی، امتیازات شخصی و انتظارات افراد از یکدیگر می‌شود (توسلی، ۱۳۷۵).

در ارتباط میان این مفاهیم با مأموریت نیروهای پلیس می‌توان گفت رعایت قوانین و مقررات انتظامی و ترافیکی یا به عبارتی «انضباط اجتماعی» که ناجا از طریق اجرای طرح‌های مختلف به دنبال تحقق آن می‌باشد به عنوان مجموعه پیچیده‌ای از رفتارهای اجتماعی شهروندان از این قواعد پیروی می‌کند. لذا به منظور اجرای برنامه‌هایی با هدف افزایش رفتارهای مثبت و کاهش رفتارهای منفی اجتماعی در جهت نهادینه‌سازی انضباط اجتماعی در شهروندان، علاوه بر توجه به روش‌های الزام‌آور و یا بازدارنده انتظامی، توجه به ویژگی‌های روانشناختی با تأکید بر ویژگی‌های شخصیتی افراد می‌تواند اثربخشی و کارآمدی روش‌های اجرایی را افزایش بخشد.

از طرفی یکی از مهمترین محدوده‌های نظری در مطالعه شخصیت، نظریه «رگه‌های شخصیت» است. براساس این نظریه، شخصیت افراد از خصوصیات و صفات گسترده‌ای

1- Hobbes, T
2- Parsons, T

Archive of SID

ترکیب یافته است. منظور از «رگه»، یک خصوصیت نسبتاً پایدار است که باعث می‌شود افراد به شیوه‌های خاصی رفتار کنند. نظریه ویژگی‌های شخصیت بر تعیین و اندازه‌گیری خصوصیات فردی شخصیت تمرکز دارد.

«ریموند کتل»، یکی از نظریه‌پردازان رگه‌های شخصیتی، تعداد رگه‌های اصلی شخصیت را با استفاده از روش آماری «تحلیل عوامل» به ۱۶ رگه شخصیت کاهش داد. به گفته «کتل»، این ۱۶ ویژگی، منبع و منشأ شخصیت تمام انسان‌ها می‌باشد. او همچنین یکی از پرکاربردترین آزمون‌های ارزیابی شخصیت به نام پرسشنامه ۱۶ عامل شخصیتی را طراحی نمود. «آیزنک^۱»، همچنین شخصیت را دارای دو بعد: «درون‌گردی / برون‌گردی^۲»، که دو قطبی است و نورزگرایی که یک قطبی است دانست (منصور، ۱۳۸۷). «گوردون آلپورت^۳»، ویژگی‌های مختلف شخصیت را در سه سطح رده‌بندی نمود: «رگه‌های اصلی^۴»، «رگه‌های مرکزی^۵»، «رگه‌های ثانویه^۶».

«نظریه کتل»، «نظریه آیزنک» و «نظریه آلپورت» موضوع پژوهش‌های بسیاری قرار گرفته و برخی از نظریه‌پردازان عقیده دارند که کتل بر روی تعداد زیادی ویژگی تمرکز کرده است و آیزنک بر روی تعداد کمی. بر اساس یافته‌هایی که پیشتر به آن اشاره شد، به رغم اینکه مطالب زیادی در زمینه تأثیر شخصیت و مذهب بر سلامت روانی و اجتماعی به‌ویژه در ایران منتشر شده است، اما رابطه این عوامل به لحاظ علمی بررسی و تبیین نشده‌اند، به خصوص این نکته که پابندی مذهبی در تعامل با شخصیت به چه میزان می‌تواند پابندی افراد جامعه به رعایت قوانین را تبیین کند؟

با توجه به مطالب فوق، پژوهش حاضر بر آن است تا عوامل شخصیتی مؤثر بر انضباط اجتماعی را با توجه به پابندی مذهبی در بین شهروندان تهرانی شناسایی کند و با توجه به سوالات موردنظر، موارد را بررسی و ارزیابی نماید.

۱- عوامل شخصیتی و پابندی مذهبی، چه نقشی در پیش‌بینی انضباط اجتماعی دارند؟

۲- عوامل ارتباطی - اجتماعی شخصیت با انضباط اجتماعی چه رابطه‌ای دارند؟

1- Eysenck

2- introversion/extraversion

3- Allport, G.W

4- cardinal traits

5- central traits

6- secondary traits

۳- بین میزان پایبندی مذهبی و انضباط پذیری چه رابطه‌ای وجود دارد؟

فرض اساسی در اینجا این است که در درجه اول احتمالاً عوامل شخصیتی بر میزان انضباط پذیری تأثیر دارند، اما این تأثیر خود متأثر از رابطه این عوامل با مذهبی بودن افراد است.

ضرورت تحقیق

طرح انضباط اجتماعی به عنوان یکی از برنامه‌های پلیس ایران از اواسط سال ۱۳۸۷ با اهدافی از قبیل ایجاد بستر مناسب در جهت برقراری نظم اجتماعی، افزایش احساس امنیت شهروندان و درونی‌سازی در دو محور انتظامی و ترافیکی به مورد اجرا گذارده شد. از آنجا که رعایت محورهای مورد نظر در طرح انضباط اجتماعی از طرف شهروندان در واقع تابع مجموعه پیچیده‌ای از رفتارهای اجتماعی می‌باشد، لذا عدم توجه به علل و عوامل شخصیتی و روانشناختی در این رفتارها و تأکید صرف بر اعمال مهارهای بیرونی با رویکرد انتظامی ممکن است باعث افزایش هزینه‌های اقتصادی و غیر اقتصادی و ناکارآمدی این طرح گردد. لذا پژوهش حاضر به منظور بررسی ارتباط جنبه‌هایی از عوامل شخصیت شهروندان تهرانی با رفتارهای مرتبط با انضباط اجتماعی طرح‌ریزی شده است. با توجه به اینکه در بررسی‌های صورت گرفته توسط محقق، در خصوص سنجش رابطه میان انضباط اجتماعی و عوامل شخصیتی هیچ پژوهشی مورد مشاهده قرار نگرفته لذا از این منظر ضرورت انجام این تحقیق بیش از پیش افزایش می‌یابد.

اهداف تحقیق

با توجه به این که پژوهش اجتماعی مستلزم در نظر گرفتن مجموعه‌ای از اهداف با توجه به ویژگی پدیده مورد بررسی می‌باشد، تحقیق حاضر درصدد تحقق اهداف ذیل است:

- تعیین رابطه عوامل شخصیتی و میزان پایبندی مذهبی با انضباط اجتماعی.
- تعیین رابطه میان عوامل ارتباطی - اجتماعی شخصیت (عامل مرتبه دوم برون‌گرایی در تست کتل) با انضباط اجتماعی.
- تعیین رابطه میان میزان پایبندی مذهبی با انضباط اجتماعی.

با توجه به مبانی نظری و پیشینه تحقیق و در راستای سؤال‌های پژوهشی فوق، فرضیه‌های زیر ارائه می‌شود:

۱- کسانی که در زمینه عوامل شخصیتی مربوط به اجتماعی بودن با ترکیب خاص مانند عامل مرتبه دوم سازگاری، پرخاشگری و ترکیب نمرات عوامل:

- ادوارخویی در برابر گسیخته‌خویی: A
- سلطه‌گری در برابر اطاعت: E
- انتزاع‌گرایی در برابر ناتوانی در اخذ تصمیم: M
- خودکفایی در برابر ناتوانی در اخذ تصمیم: Q2
- گسیخته‌خویی پارانو یا گونه در برابر در دسترس بودن اعتماد آمیز: L
- سرزندگی در برابر دل‌مردگی: F
- ادوارخویی متهورانه در برابر گسیخته‌خویی اساسی: H:

نمره بالایی کسب می‌کنند، در زمینه انضباط‌پذیری آسیب‌پذیرترند و نمره کمتری در این زمینه می‌گیرند.

۲- پایبندی مذهبی، عوامل اجتماعی شخصیت را تحت تأثیر قرار می‌دهد (ترکیب عوامل فوق در افراد مذهبی و غیر مذهبی متفاوت است و افراد مذهبی با ترکیب شخصیتی مشابه انضباط‌پذیرترند).

۳- بین میزان پایبندی مذهبی و میزان انضباط اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد.

تعاریف مفاهیم

• تعریف انضباط^۱

انضباط در لغت به معنای سامان گرفتن، نظم و تربیت، درستی و عدم هرج و مرج است (دهخدا، ج ۳، ۱۳۷۷: ۳۵۶۱).

انضباط اجتماعی یک هنجار اجتماعی است که برای تداوم زندگی اجتماعی و ایجاد نظم اجتماعی در جامعه پدید می‌آید. وجود انضباط اجتماعی موجب آرامش جامعه و محیط کار و در نتیجه موجب افزایش بهره‌وری می‌گردد. در واقع انضباط اجتماعی برخاسته از

باورها و ارزش‌های اجتماعی هر جامعه و هر فرد است. باورها و ارزش‌های اجتماعی از روابط و مناسبات اجتماعی هر جامعه نشأت می‌گیرد. هر قدر روابط و مناسبات اجتماعی بر اصول انسانی و عدالت استوارتر باشد، انضباط اجتماعی در جامعه از سطح بالاتری برخوردار می‌شود، بنابراین انضباط اجتماعی زمانی در جامعه به بهترین اندازه می‌رسد که افراد جامعه احساس اجحاف نکنند و یا از مدیریت سیاسی جامعه فاصله نگیرند (نعیم‌آبادی، ۱۳۸۸).

در ایجاد انضباط، فرایند اجتماعی شدن بیشترین سهم را داراست. در جریان اجتماعی شدن، افراد شیوه‌های مورد توافق همگانی را فرا می‌گیرند. هنگامی که هنجارها درونی شوند، پایبندی به رعایت هنجارها به وجود می‌آید. از این رو می‌توان، انضباط اجتماعی را میزان پایبندی افراد به هنجارهای اجتماعی تلقی کرد (گیدنز، ۱۳۷۹).

هنجارها، الگوهای رفتاری هستند که افراد اجتماع ملزم به پیروی از آن می‌باشند. کارکرد عمده هنجارها، تنظیم روابط اجتماعی و برقراری نظم اجتماعی است.

مکانیسم انضباط اجتماعی

مکانیسم انضباط اجتماعی بدین صورت شکل می‌گیرد که افراد جامعه بعد از مشخص شدن هنجارها و ضابطه‌ها که توسط فرآیند نهادمندی صورت می‌گیرد. اگر فرآیند اجتماعی شدن به صورت موفقیت آمیز انجام پذیرد؛ افراد بر اساس همنوایی عمقی، هنجارها و ضابطه‌ها را مورد قبول باطنی قرار می‌دهد و در نتیجه هنجارها و افراد درونی شده و افراد با درونی کردن هنجارها و ضابطه‌های یک موقعیت آنها را به طور خودانگیخته رعایت می‌کنند و نسبت به آنها پایبند می‌شوند. دیگر نه به خاطر ترس از تنبیه و مجازات، بلکه به دلیل نظارت درونی آنها را رعایت می‌کنند. همان طور قبلاً که بیان شد نظم اجتماعی عبارت است از پیروی از هنجارها و ضابطه‌ها که بر اساس فرآیند همسازی و مهار اجتماعی صورت می‌گیرد. در نظم اجتماعی به هیچ عنوان رضایت درونی نقشی بر عهده ندارد، حال آنکه اساس انضباط اجتماعی بر محور رضایت درونی استوار است (اقلیما، ۱۳۸۳). مکانیسم انضباط اجتماعی را به صورت زیر می‌توان نمایش داد:

نهادمندی ← اجتماعی شدن ← همنوایی عمقی ← درونی کردن ← انضباط اجتماعی

تعریف شخصیت

در لغت‌نامه «وارن»^۱ تعریف شخصیت چنین آمده است: «شخصیت به جنبه‌های عقلی، عاطفی، انگیزشی و فیزیولوژیکی یک فرد گفته می‌شود. به عبارت دیگر، به مجموعه مؤلفه‌هایی که انسان را سرپا نگه می‌دارد، شخصیت گفته می‌شود» (مای لی و ربرتو^۲، ۱۹۸۵، به نقل از منصور، ۱۳۸۰).

«کتل»^۳ در تعریف خود شخصیت را از منظر آثار و کاربرد آن مورد توجه قرار می‌دهد و آن را چنین تعریف می‌نماید: «شخصیت چیزی است که به ما اجازه می‌دهد پیش‌بینی کنیم که شخص در یک موقعیت معین چه خواهد کرد و یعنی چه عملی از او ناشی خواهد شد» (همان). «کتل» شخصیت را چیزی که اجازه پیش‌بینی رفتار شخص را در اوضاع و احوال معین به ما می‌دهد، تعریف می‌کند. «کتل» سهم مهمی در توسعه روان‌شناسی صفات داشته و از اولین پیشگامان استفاده از شیوه «تحلیل عاملی»^۴ بود (کاور^۵ و شیر^۶، ۱۹۹۲، به نقل از رضوانی، ۱۳۷۵). هدف کتل از مطالعه شخصیت، پیش‌بینی رفتار است؛ یعنی پیش‌بینی آن چه که یک فرد در پاسخ به یک موقعیت معین انجام خواهد داد (شولتز و شولتز، ۱۳۸۱). در واقع او شخصیت را چیزی که اجازه پیش‌بینی رفتار شخص را در اوضاع و احوال معین به ما می‌دهد، تعریف می‌کند. کتل با استفاده از روش تحلیل عوامل روی صفات عمقی و پایه‌ای شخصیت، توانست ۱۶ صفت را شناسایی کند.

رویکرد صفات^۷

این موقعیت که بر تفاوت‌های دائمی افراد تأکید می‌کند، همواره نقش مهمی در حیطه روان‌شناسی شخصیت بازی کرده است، همچنین این خود در فردی که با جامعه کثرت‌گرا به خوبی سازگار شده ممکن است به عنوان فلسفه ماهیت انسان دیده شود؛ (هجل و زیگلر^۸، ۱۹۹۲).

1- Waren, H.

2- Meili, R. & Robertoux, P.

3- Cattell, R. B.

4- factor analysis

5- Cover, S.C.

6- Scheier, F .M.

7- triat approach

8- Hjell, L.a&Ziegler, D.G

فرض اساسی رویکرد صفات این است که انسان دارای آمادگی‌های گسترده‌ای است که «صفت» نام دارد و به طرق خاصی به محرک‌ها پاسخ می‌دهند. اگرچه تمام نظریه پردازان صفات در مورد نحوه ایجاد صفاتی که شخصیت انسان را می‌سازد، با یکدیگر متفاوتند، همه آنها در این امر توافق دارند که رفتار انسان و شخصیت وی را می‌توان در سلسله مراتبی از صفات سازمان‌دهی کرد (پروین و جان، ۱۳۸۱).

عوامل کلی اصلی یا مرتبه دوم^۱

هرچند الگوهای عاملی، شخصیت فرد را روشن‌تر می‌کند ولی گاهی اوقات محقق می‌خواهد شناختی کلی از شخصیت فرد به دست آورد. در این مواقع، تحلیل عاملی بیشتر عوامل اولیه یا صفات زیربنایی محقق را به چیزی می‌رساند که کتل به آن عوامل مرتبه دوم می‌گوید. چنین تحلیلی به طور کلی به هشت عامل کلی ختم می‌شود که عبارتند از:

• درون‌گرایی / برون‌گرایی: نمره پایین در این بعد به این معناست که شخص دوست دارد وقتش را در تنهایی بگذراند و سرگرمی‌های انفرادی داشته باشد.

• اضطراب کم / اضطراب زیاد: نمره کم در این بعد نشان می‌دهد شخص زیاد نگران نیست و به راحتی ناراحت نمی‌شود.

• انعطاف‌پذیری / حساسیت عاطفی: نمره پایین نشان می‌دهد شخص پذیرای دیگران، احساسات آنان و نظرات جدید است، این گونه افراد اصولاً تحت تأثیر عواطف‌شان قرار می‌گیرند، آنها بیشتر افرادی موقر با علایق فرهنگی و هنری می‌باشند.

• وابستگی / استقلال: نمره پایین نشان می‌دهد شخص با خواسته‌های دیگران کنار می‌آید حتی اگر مجبور شود روی خواسته خود پا بگذارد، این گونه اشخاص دارای شخصیتی متکی به گروه، منزوی و منفعل هستند.

• عدم خویشتن‌داری / خویشتن‌داری: نمره کم نشانگر تکانشی بودن و کنترل نکردن رفتار خود است. این افراد طبق ارزش‌های سایرین یا بر اساس احساس وظیفه عمل نمی‌کنند، آنها ناسازگار بوده و از تغییر دادن قوانین دریغ ندارند.

• سازگاری / عدم سازگاری: افرادی که نمره پایین کسب می‌کنند دارای رفتارهایی هستند که بر احتمال وجود اختلال عصبی دلالت دارد.

Archive of SID

- قدرت رهبری بالا/ قدرت رهبری پایین: اشخاصی که در این عامل نمره پایین به دست می آورند اصولاً فاقد علایمی هستند که به نوعی در رهبران یافت می شود.
- خلاقیت بالا/ خلاقیت پایین: افرادی که در این عامل نمره پایین به دست می آورند، اشخاصی با تفکر خشک و غیرخلاق و عمل گرا می باشند.

نقش ویژگی شخصیتی در انضباط اجتماعی

انضباط اجتماعی از بعد روان شناسی، تابعی از شخصیت فرد به شمار می آید. برخی از ویژگی های شخصیتی مانند ناسازگاری، پرخاشگری، جامعه ستیزی، عدم مسئولیت پذیری یا کمی آن، فقدان یا کمی علاقه اجتماعی، خوی روان پریشی و... بر عدم رعایت نظم از سوی افراد تأثیر گذار است. در زمینه رابطه شخصیت و رفتار فرد تحقیقات زیادی صورت گرفته است. برای مثال در تحقیقی که ابراهیمی (۱۳۸۷) با عنوان مقایسه ویژگی های شخصیتی مجرمین قاتل با مجرمین سایر جرایم انجام داد، مشخص شد که روان آزردهی در افراد قاتل بیشتر از سایر جرایم بوده و بعد از آن به ترتیب معتادین، زنان رابطه دار، سارقین قرار داشتند. آگاهی از تأثیر ویژگی های شخصیتی افراد بر انضباط اجتماعی و این مسأله که زمینه بروز رفتارهای ضد اجتماعی و قانون شکنانه در بعضی از افراد وجود دارد، می توان از طریق آموزش و تربیت صحیح کودکان و نوجوانان، زمینه و بستر لازم را برای انضباط اجتماعی فراهم آورد.

مذهب و نظم اجتماعی

همان طور که دورکیم^۱ و وبر^۲ گفته اند، مذهب الگویی برای نظم اجتماعی تدارک می بیند (جان بزرگی، ۱۳۷۸). بنابراین مذهب واجد مؤلفه های مهمی برای سازش یافتگی انسان است. کسانی که ارزش های مذهبی را بر دیگر ارزش ها ترجیح می دهند از سازش یافتگی بیشتر و سلامت روان بیشتری برخوردارند (محفوظی و جان بزرگی، ۱۳۷۷).

آزانس^۳ (۱۹۹۵) اظهار می دارد که مذهب و سازمان یافتگی معنوی^۴ به عنوان منبعی برای

1- Durkheim,f

2- Weber,m

3- Azaunce,m

4- Spruiual organization

سلامت روان در جامعه قابل بهره‌برداری است. دال^۱ و دیگران (۱۹۹۵) الگوی شناختی از تأثیر مذهب بر سلامت تدارک دیده‌اند و بر این باورند وجود شناخت‌هایی در چارچوب نظام‌های مذهبی که با تغییرات بدنی در نظام مصون‌کننده بدن همخوانی دارد، به سلامتی بیشتری در افراد منتهی می‌شود (جان بزرگی، ۱۳۷۸). نیل من^۲ و دیگران (۱۹۹۷) در یک مطالعه بین فرهنگی در ۱۹ کشور غربی و در ۲۸۰۸۵ آزمودنی نشان دادند که بین مذهب و میزان خودکشی رابطه وجود دارد و این به زمینه مذهبی افراد بستگی دارد (همان).

الیسون (۱۹۹۴) و به نقل از سوین (۱۹۹۴) نیز در مقاله خود تحت عنوان «مذهب، تنیدگی‌های زندگی و افسردگی»، مکانیزم‌های متعددی را برای مذهب ذکر می‌کند که باعث خودنظم‌دهی مراجع می‌گردد. در وهله نخست، اجتماعی شدن افراد مذهبی منجر به درونی کردن هنجارهای مذهبی شده و انتخاب‌های فرد در سبک زندگی و رفتار شخص را تعیین می‌کند. دوم این که مذهب شرایطی را فراهم می‌سازد که اعضای منحرف با شرمندگی مواجه می‌گردند و حرمت اجتماعی خود را از دست می‌دهند، سوم این که مذهب معمولاً به عنوان یک چارچوب مرجع برای پیروان خود عمل می‌کند و باید توجه داشته باشیم که افراد از نظر شباهت رفتار، مشارکت ارزش‌ها، عضویت در گروه، تعامل با مذهب و درجه پذیرش اقتدار مذهبی، با یکدیگر متفاوتند. چهارم این که اعضای یک گروه مذهبی ممکن است با کاهش خطرپذیری انواع خاصی از وقایع بالقوه تنیدگی‌زا روبرو شوند چرا که از یکدیگر حمایت می‌کنند. نهایتاً باید این نکته را نیز در نظر گرفت که انجمن‌های مذهبی نیز می‌توانند تنیدگی تولید کنند و یا با حمایت‌های اجتماعی خود از میزان تنیدگی فرد بکاهند (جان بزرگی، ۱۳۷۸).

پیشینه تحقیق

در مورد پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه، در داخل و یا خارج از کشور تحقیقات چندانی در دسترس نیست. بر اساس مطالعه انجام شده در کشور انگلستان مشخص شده میزان قانون‌پذیری افراد تابع سطح شهروندی و پیروی از الگوهای شهری است. منظور از امور شهروندی: «سطح ارتباطات اجتماعی با دیگران»، «سطح خودآموزی» و تلاش در جهت «ارتقاء مهارت‌های ارتباط با دیگران» و... است که نتیجه آن دربرگیرنده آثار مثبت

1- Dull, V.T

2- Neeleman

معدود پژوهش‌های صورت گرفته در داخل کشور عمدتاً بر رویکردهای روانشناختی و نظریات مبتنی بر «یادگیری» و «شناختی» تأکید نموده‌اند. ابراهیمی قوام (۱۳۸۸) در مقاله خود تحت عنوان: «کاربردهای نظریه‌های یادگیری در آموزش انضباط و راهبردهای خود انضباطی»، به کاربرد دقیق‌تر نظریه‌های شناختی-اجتماعی در تبیین «انضباط آموزشی» و «خود انضباطی» اشاره می‌نماید. به اعتقاد وی «مهارت‌های خود نظم‌جویی»^۱ در بردارنده مفاهیم خود مدیریتی، خودنظارتی، خودمسئولیت‌پذیری، خودگردانی، خوداتکایی و خودکارآمدی است. بنابراین در بحث خود انضباطی آن‌چه تعیین‌کننده ایجاد عادت‌های فکری و رفتاری جدید است، کسب الگوهای رفتاری، شناختی و هیجانی رفتاری است که فرد را وظیفه‌مدار می‌سازد.

صاحب‌زاده در پژوهش خود تحت عنوان: «بررسی و سنجش میزان انضباط اجتماعی مردم مشهد با تأکید بر هنجارهای عام و مربوط به ترافیک»، انضباط را به معنای درونی ساختن هنجارها یا شیوه‌های عمل دانسته و در ایجاد انضباط، «فرایند اجتماعی شدن» را دارای بیشترین سهم می‌داند. به اعتقاد وی فرایند اجتماعی شدن بر اساس مکانیسم «یادگیری» شکل می‌گیرد و یادگیری، فرایندی است که افراد از طریق آن در جریان اجتماعی شدن به کسب و اخذ شیوه‌های مورد توافق می‌پردازند (صاحب‌زاده، ۱۳۷۸).

در بحث «نظم و انضباط اجتماعی» و «تقویت روحیه قانون‌گرایی» اگرچه عوامل اجتماعی و روانشناختی نقش دارند، اما نمی‌توان تأثیر برخی «شاخص‌های دینی و اخلاقی» را نادیده گرفت. «کریمی» در این زمینه برخی شاخص‌ها نظیر: دینداری و تقویت ایمان را مورد تأکید قرار داده است (کریمی و دیگران، ۱۳۸۸).

در تحقیق دیگری تحت عنوان: «بررسی نقش عوامل فرهنگی-اجتماعی مؤثر بر قانون‌گرایی و قانون‌گریزی شهروندان تبریز» عنوان شده است که بین نگرش دینی با قانون‌گرایی همبستگی مستقیم معنی‌دار وجود دارد. به اعتقاد محقق هرچه افراد دارای «اعتقاد ارزشی» بیشتری باشند از «نیروی نظارت درونی» بیشتری جهت «قانون‌گرایی» بهره‌مند می‌شوند (صداقت، ۱۳۸۴).

جان بزرگی نیز در تحقیق خود تحت عنوان: «بررسی اثربخشی روان‌درمانگری کوتاه‌مدت

با و بدون جهت گیری مذهبی بر مهار اضطراب و تنیدگی» ضمن اشاره کامل به نقش «دین و مذهب» در حل «مشکلات روانشناختی» و «سازش یافتگی» به عواملی نظیر «پرورش عقلانی»، «هویت بخشی»، «نظم اجتماعی و فردی»، «مهار رفتار درونی و بیرونی» و... اشاره می کند (جان بزرگی، ۱۳۷۸). محقق همچنین اضافه می نماید که دور کیم^۱ و وبر^۲ گفته اند مذهب الگویی برای «نظم اجتماعی» تدارک می بیند. بنابراین مذهب واجد مؤلفه های مهمی برای سازش یافتگی انسان می باشد و کسانی که «ارزش های مذهبی» را بر دیگر ارزش ها ترجیح می دهند از سازش یافتگی بیشتر و سلامت روانی بیشتری برخوردارند (همان) در نتیجه می توان این افراد را برای رعایت انضباط اجتماعی آماده تر و مهیا تر فرض نمود.

روش

روش تحقیق حاضر توصیفی است و از آنجا که میزان ارتباط دو متغیر عوامل شخصیتی و انضباط اجتماعی را بررسی می کند، از نوع همبستگی می باشد.

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه شهروندان بالغ بالای ۱۸ سال شهر تهران می باشد که بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ تعداد ۵,۹۶۷,۵۲۶ نفر هستند که از این میان تعداد ۳,۰۴۵,۴۵۵ مرد و ۲,۹۲۲,۰۷۱ نفر زن بوده اند.

تعداد نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۸۴ نفر بود. به لحاظ حجم زیاد سوال های پرسشنامه برخی از پرسشنامه ها که پرسش های بی پاسخ آنها بیشتر از ۵ درصد کل سؤالات بود؛ جهت کاهش خطای جمع آوری، کنار گذاشته و در نهایت ۳۵۵ پرسشنامه مورد تحلیل قرار گرفت. برای انجام نمونه گیری در تحقیق حاضر از روش تصادفی ساده به دلیل در دسترس بودن عناصر نمونه در منطقه ۳ تهران استفاده گردید. منطقه ۳ از آن جهت انتخاب گردید که طرح انضباط اجتماعی توسط پلیس در آنجا به مرحله اجرا در آمده است.

ابزارها

الف- پرسشنامه ۱۶ عاملی کتل:

16PF یک پرسشنامه با قابلیت نمره گذاری عینی است که بر مبنای پژوهش های بنیادی

1- Durkheim, F.

2- Weber, M.

در روان‌شناسی جهت فراهم آوردن کامل‌ترین پوشش شخصیت ممکن در یک زمان کوتاه آزمون کردن است. این پرسشنامه در مطالعات زیادی جهت ارزیابی و بررسی ویژگی‌های شخصیتی به کار گرفته شده است (ماهلر ۱۹۷۵، تی سنگ ۱۹۷۳، راس ۱۹۷۱، شالمن و کارپتر ۱۹۸۲، اسپرسون ۱۹۹۱ و ۱۹۹۲؛ به نقل از عبادی، ۱۳۸۲).

ب- پایبندی مذهبی:

این پرسشنامه توسط مسعود جان‌بزرگی (۱۳۷۸) و برای سنجش میزان گرایش مذهبی اسلامی افراد ساخته شده است. برای تهیه این پرسشنامه تمامی آیاتی که قرآن کریم در توصیف مؤمنان ذکر کرده است (حدود ۱۵۰ عبارت) گردآوری شده و از نهج البلاغه نیز ویژگی‌های پرهیزگاران در خطبه‌ای از امام علی (ع) به نام خطبه همام گرد آمده‌اند، استخراج شده است (حدود ۱۲۰ عبارت)، سپس برخی از ویژگی‌ها را به صورت مثبت یعنی وجود آن ویژگی و برخی از آنها را به صورت منفی یعنی فقدان آن ویژگی، مورد استفاده قرار گرفته است. که در تدوین نهایی با مشورت اساتید و صاحب‌نظران مختلف و تحلیل آماری به ۸۰ عبارت تقلیل یافته است. چهل ماده مقیاس اضطراب کتل که شامل ۵ عامل مختلف شخصیتی O (گرایش به گنجهکاری)، Q۴ (تنش ارگی)، Q۳ (تحول هشیاری نسبت به خود)، C (نیروی من) و L (گرایش پارانویایی)، مطابق با فرم جدید در این پرسشنامه گنجانده شده است. پس از آن مواد پرسشنامه را به صورت تصادفی در کنار هم قرار داده و فرم نهایی با ۱۲۰ عبارت استخراج گردیده است. این فرم پس از شش بار تجدید نظر بر روی یک گروه نمونه ۱۰۰ نفری اجرا و اعتبار آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ مورد تجزیه تحلیل قرار گرفت. در تجدید نظر نهایی سؤال‌ها به ۱۰۰ سؤال تقلیل یافت. ضریب اعتبار فرم ۱۰۰/۰۷۷ ماده‌ای این مقیاس با گروه نمونه دانشجویی ۲۶۷ نفری از طریق آلفای کرونباخ معادل ۰/۷۷ گزارش شده است.

جدول اعتبار شاخص‌های تحقیق

مقدار آلفا	تعداد گویه‌ها	شاخص
۰/۸۸	۲۲	پایبندی مذهبی
۰/۷۳	۱۷	ناپایبندی مذهبی
۰/۶۹	۲۱	دو سوگرایی مذهبی

با توجه به مقادیر جدول فوق تمام مقادیر آلفای کرونباخ به جز دوسوگرایی مذهبی بالاتر از ۰/۷۰ می‌باشند. مقدار آلفای متغیر دوسوگرایی مذهبی ۰/۶۹ می‌باشد که چون با ۰/۷۰ اختلاف ناچیزی (در حد ۰/۰۱) دارد، آن را نیز می‌پذیریم. پس در کل مقادیر آلفا نشان‌دهنده روایی بالای گویه‌ها در تشکیل شاخص‌ها دارد.

جدول قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری

سطح معنی‌داری	Z	W-ویلکاکسون	U-من و تینی
۰/۰۲	-۲/۳۳	۳	۰/۰۰۰

ج- انضباط اجتماعی (قانون پذیری):

این پرسشنامه یک آزمون محقق ساخته است که میزان انضباط اجتماعی افراد را در سه حوزه شناختی، رفتاری و عاطفی، در دو سطح اجتماع و خانواده می‌سنجد. این پرسشنامه شامل ۴۰ ماده است که از بین ۱۰۰ گویه با مشورت اساتید و صاحب‌نظران مختلف و تحلیل آماری انتخاب شدند. ضریب اعتبار این پرسشنامه پس از اجرا در یک گروه نمونه ۱۰۰ نفری از طریق آلفای کرونباخ معادل (۰/۹۰) مورد محاسبه و استفاده قرار گرفت. آلفای کرونباخ سوالات پرسشنامه در جداول زیر آمده است:

جدول اعتبار شاخص‌های تحقیق

شاخص	تعداد گویه‌ها	مقدار آلفا
انضباط اجتماعی	۳۹	۰/۹۰

قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری: برای تعیین قابلیت اعتماد پرسشنامه پس از پیش‌آزمون با حجم ۳۰ نفر ابتدا با استفاده از روش تحلیل داده‌ها^۱ و تکنیک تحلیل عاملی^۲ با حذف گویه‌های ناهمساز، گویه‌های مناسب انتخاب شدند و سپس با استفاده از تکنیک گروه‌های شناخته شده ۱۵ نفر از پاسخگویان که دارای انضباط اجتماعی بالا و ۱۵ نفر نیز که دارای انضباط اجتماعی پایین بودند انتخاب گردیدند که تفاوت نمرات انضباط اجتماعی آنان بر اساس آزمون U - من و تینی^۳ معنی‌دار است.

- 1- data reduction
- 2- factor analysis
- 3- Mann -Whitney u

جدول قابلیت اعتماد

u-من وتینی	W-ویلکاکسون	Z	سطح معنی داری
۰/۰۰۰	۳	-۲/۳۳	۰/۰۲

اطلاعات مورد نیاز این تحقیق با استفاده از پرسشنامه جمع آوری و مورد بهره برداری قرار گرفته است که برای اندازه گیری متغیرها از سوال و برای اندازه گیری سازه‌ها از تکنیک طیف لیکرت استفاده شده است.

در تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از نرم‌افزار آماری SPSS و روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده گردید.

به منظور توصیف یافته‌ها، از جداول فراوانی و همچنین نمودارهای میله‌ای و خطی استفاده گردید.

ضمن این که به منظور توصیف بهتر داده‌ها از شاخص‌های مرکزی نظیر میانگین و همچنین شاخص‌های پراکندگی نظیر انحراف معیار بهره گرفته شد.

در بررسی فرضیات تحقیق نیز از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی چندگانه برای بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق و از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه برای مقایسه میانگین مقادیر متغیرهای در گروه‌های مختلف نمونه استفاده گردید. در مواردی که بین میانگین گروه‌های مختلف، تفاوت معنی داری وجود داشت از آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه میانگین دو به دوی گروه‌های مختلف استفاده گردید. ضمن این که به منظور بررسی نحوه تأثیر مستقیم و باواسطه متغیرهای اصلی تحقیق بر روی هم نیز از تحلیل مسیر بهره گرفته شد.

در بررسی فرضیه سوم نیز جهت بررسی رابطه بین دو متغیر از جدول توافقی و آزمون خی دو استفاده گردید.

نتایج

پژوهش حاضرین تعداد ۳۵۵ نفر از ساکنان منطقه ۳ شهرداری تهران در زمستان سال ۱۳۸۸ انجام شده است. جداول مربوط به سن و جنس آزمودنی‌ها به شرح زیر می باشد:

جدول توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک جنس

جنس	فراوانی	درصد
مرد	۱۹۳	۵۴/۴
زن	۱۶۲	۴۵/۶
کل	۳۵۵	۱۰۰

جدول توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک سن

سن	فراوانی	درصد
سال ۲۲-۲۷	۱۰۵	۲۹/۶
سال ۲۸-۳۳	۸۸	۲۴/۸
سال ۳۴-۳۹	۶۴	۱۸
سال ۴۰-۴۵	۴۳	۱۲/۱
سال ۴۶-۵۱	۲۲	۶/۲

توصیف متغیرهای پژوهش

در این بخش شاخص‌های آماری شامل میانگین و انحراف معیار متغیرهای مطروحه در فرضیه‌های پژوهش شامل عوامل شخصیتی، انضباط اجتماعی و همچنین پایبندی مذهبی (به عنوان متغیر واسطه) ارائه می‌شود.

۱- عوامل شخصیتی: بر اساس دستورالعمل مربوط به محاسبه عوامل ۸ گانه شخصیت (عوامل مرتبه دوم) در بین زنان و مردان محاسبه و استخراج شد که در جدول زیر ارائه می‌شود. برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌های پژوهشی با توجه به ماهیت آنها از آزمون تحلیل رگرسیون و یا آزمون t مستقل استفاده شده است.

فرضیه اول: احتمالاً کسانی که در زمینه عوامل شخصیتی مربوط به اجتماعی بودن (عوامل مرتبه دوم یا ترکیب نمرات عوامل A, E, F, H, L, G, M, Q₂) نمره بالا (در برخی مانند E, H, L, M, Q₂) و پایین (در برخی مانند A, F, G) کسب می‌کنند، در زمینه انضباط اجتماعی آسیب‌پذیرترند و نمره کمتری می‌گیرند. برای بررسی فرضیه فوق نخست، همبستگی بین عوامل (مرتبه اول) فوق با نمره انضباط اجتماعی محاسبه و سپس این محاسبه با عوامل مرتبه دوم صورت گرفت

نتیجه نشان می‌دهد، انضباط اجتماعی بیشترین همبستگی مثبت و معنادار را با خلاقیت

داراست.

سپس بین هریک از عوامل زیر مجموعه های فوق بین عوامل برون گرایی (انعطاف پذیری، استقلال، قدرت رهبری، خلاقیت) با انضباط اجتماعی تحلیل رگرسیون محاسبه گردید که نتیجه آن در جداول زیر نشان داده می شود.

جدول شاخص ها و آماره های تحلیل رگرسیون عوامل مرتبه دوم با انضباط اجتماعی

اشتباه استاندارد بر آورد	ضریب تعدیل شده	مجذور ضریب همبستگی R Square	R ضریب همبستگی
۱۷/۰۷۶۴۹	۰/۰۶۷	۰/۰۸۸	۰/۲۹۷

نتیجه جدول بالا نشان می دهد که میزان ضریب همبستگی عوامل مرتبه دوم (برونگرایی، اضطراب، انعطاف پذیری، کنترل غرایز، سازگاری، قدرت رهبری و خلاقیت) با میزان قانون پذیری افراد ۰/۲۹۷ است و ۶/۷ درصد از واریانس متغیر انضباط اجتماعی افراد را تبیین می کند.

جدول آزمون تحلیل واریانس رگرسیون

سطح معنی داری Sig.	میزان F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذور	شاخص منبع
۰/۰۰۰ (a)	۴/۱۷۴	۱۲۱۷/۰۳۷	۸	۹۷۳۶/۲۹۵	اثر رگرسیون
		۲۹۱/۶۰۶	۳۴۶	۱۰۰۸۹۵/۸۳۴	اثر باقیمانده
			۳۵۴	۱۱۰۶۳۲/۱۳۰	جمع

در اطلاعات جدول مربوط به تحلیل واریانس مشاهده شده ($df = ۸/۳۴۶$ ، $f = ۱۷۴/۴$) عوامل مرتبه دوم (برونگرایی، اضطراب، انعطاف پذیری، کنترل غرایز، سازگاری، قدرت رهبری و خلاقیت) بر میزان انضباط اجتماعی آنها معنادار است. به این ترتیب جدول فوق نمایانگر این نکته است که بین عوامل مرتبه دوم با میزان انضباط اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

فرضیه دوم: احتمالاً پابندی مذهبی، عوامل اجتماعی شخصیت را تحت تأثیر قرار می دهد. احتمالاً ترکیب عوامل فوق در افراد مذهبی و غیر مذهبی متفاوت است و احتمالاً افراد مذهبی با ترکیب شخصیتی مشابه انضباط پذیرترند).

برای بررسی این فرضیه ابتدا جدول ضریب همبستگی نمره خام عوامل شانزده گانه با

نمره مذهبی و سپس جدول ضریب همبستگی بین عوامل اجتماعی بودن با عوامل مذهبی (پایبندی- دوسوگرا و ناپایبندی مذهبی) و انضباط اجتماعی تهیه شد. نتایج حاصله به ترتیب در جداول زیر ارائه می گردد.

جدول ضریب همبستگی بین عوامل اجتماعی بودن با انضباط اجتماعی

متغیر	آماره	انعطاف پذیری	سازگاری	قدرت رهبری	اخلاقیت	استقلال
انضباط	ضریب همبستگی	۰/۰۱۳	۰/۱۱۳(*)	۰/۲۹۴(**)	۰/۱۹۵(**)	۰/۰۴۴
	P	۰/۸۱۱	۰/۰۳۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۱۱
	تعداد	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵

*=۹۵٪ **=۹۹٪

نتایج جدول بالانشان می دهد بیشترین همبستگی مثبت و معنادار بین انضباط اجتماعی و قدرت رهبری وجود دارد و بیشترین همبستگی منفی و معنادار بین انضباط اجتماعی با اضطراب وجود دارد.

جدول ضریب همبستگی بین عوامل مرتبه دوم اجتماعی بودن با پایبندی مذهبی

متغیر	آماره	انعطاف پذیری	سازگاری	قدرت رهبری	اخلاقیت	استقلال
پایبندی مذهبی	ضریب همبستگی	۰/۰۰۰	-۰/۰۵۵	۰/۰۴۱	۰/۱۸۵(**)	-۰/۰۴۰
	P	۰/۹۹۳	۰/۳۰۰	۰/۴۴۱	۰/۰۰۰	۰/۴۵۶
	تعداد	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵

*=۹۵٪ **=۹۹٪

نتایج جدول بالانشان می دهد بیشترین همبستگی معنادار بین پایبندی مذهبی با اخلاقیت وجود دارد.

جدول ضریب همبستگی بین عوامل اجتماعی بودن با دوسوگرایی مذهبی

متغیر	آماره	انعطاف پذیری	سازگاری	قدرت رهبری	اخلاقیت	استقلال
دوسوگرایی مذهبی	ضریب همبستگی	۰/۰۱۹	-۰/۲۹۴(**)	-۰/۴۳۱(**)	۰/۱۴۹(**)	-۰/۰۵۵
	P	۰/۷۱۷	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۵	۰/۳۰۰
	تعداد	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵

*=۹۵٪ **=۹۹٪

نتایج جدول بالانشان می دهد بیشترین همبستگی منفی و معنادار بین دوسوگرایی مذهبی با قدرت رهبری وجود دارد.

متغیر	آماره	انعطاف پذیری	سازگاری	قدرت رهبری	خلاقیت	استقلال
ناپابندی مذهبی	ضریب همبستگی	۰/۰۳۸	-۰/۰۱۸	-۰/۱۶۳(**)	۰/۱۰۴	-۰/۰۳۲
	P	۰/۴۷۸	۰/۷۳۰	۰/۰۰۲	۰/۰۵۱	۰/۵۵۰
تعداد	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵	۳۵۵

*=۹۵٪ **=۹۹٪

نتایج جدول بالانشان می دهد بیشترین ضریب همبستگی منفی و معنادار بین ناپابندی مذهبی با قدرت رهبری وجود دارد.

تحلیل واریانس نمره عوامل هشت گانه با پابندی مذهبی در (سه برش بالا متوسط و پایین صورت گرفت (یعنی پابندی مذهبی کسانی که دارای سطح بالایی از هر یک از عوامل هستند با دو سطح پایین و متوسط مورد مقایسه واقع شد).

جدول شاخصهای آماری کنترل غرایز و خلاقیت بر حسب سطوح پابندی مذهبی

عامل	سطوح پابندی مذهبی	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
کنترل غرایز	پابندی زیاد	۵۷	۹/۳۱	۱/۹۸	۰/۲۶
	پابندی کم	۴۴	۷/۵۳	۲/۸۹	۰/۴۴
	پابندی در حد متوسط	۲۵۴	۸/۵۱	۲/۷۵	۰/۱۷
	کل	۳۵۵	۸/۵۲	۲/۶۹	۰/۱۴
خلاقیت	پابندی زیاد	۵۷	۳/۶۶	۱/۸۳	۰/۲۴
	پابندی کم	۴۴	۴/۹۵	۲/۰۰	۰/۳۰
	پابندی در حد متوسط	۲۵۴	۴/۴۰	۱/۹۷	۰/۱۲
	کل	۳۵۵	۴/۳۵	۱/۹۸	۰/۱۱

نتایج نشان می دهد میانگین نمره کنترل غرایز افرادی که پابندی مذهبی بالایی داشته اند بیشتر است و میانگین خلاقیت در افراد با پابندی مذهبی پایین، بیشتر از دو گروه دیگر است.

متغیر	(I) سطوح پایبندی مذهبی	(J) سطوح پایبندی مذهبی	تفاوت میانگین	خطای معیار	P
کنترل غرایز	پایبندی زیاد	پایبندی کم	۱/۷۸۰۳(*)	۰/۵۳۳۲۶	۰/۰۰۳
		پایبندی در حد متوسط	۰/۷۹۲۳	۰/۳۸۹۴۶	۰/۱۰۶
	پایبندی کم	پایبندی زیاد	-۱/۷۸۰۳(*)	۰/۵۳۳۲۶	۰/۰۰۳
		پایبندی در حد متوسط	-۰/۹۸۸۰	۰/۴۳۳۹۲	۰/۰۶۰
	پایبندی در حد متوسط	پایبندی زیاد	-۰/۷۹۲۳	۰/۳۸۹۴۶	۰/۱۰۶
		پایبندی کم	۰/۹۸۸۰	۰/۴۳۳۹۲	۰/۰۶۰
خلاقیت	پایبندی زیاد	پایبندی کم	-۱/۲۹۶۱(*)	۰/۳۹۲۱۹	۰/۰۰۳
		پایبندی در حد متوسط	-۰/۷۴۱۱(*)	۰/۲۸۶۴۴	۰/۰۲۷
	پایبندی کم	پایبندی زیاد	۱/۲۹۶۱(*)	۰/۳۹۲۱۹	۰/۰۰۳
		پایبندی در حد متوسط	۰/۵۵۵۰	۰/۳۱۹۱۳	۰/۱۹۲
	پایبندی در حد متوسط	پایبندی زیاد	۰/۷۴۱۱(*)	۰/۲۸۶۴۴	۰/۰۲۷
		پایبندی کم	-۰/۵۵۵۰	۰/۳۱۹۱۳	۰/۱۹۲

آزمون تعقیبی توکی نشان داد که نمره کنترل غرایز، در بین افراد با پایبندی مذهبی زیاد و افراد با پایبندی مذهبی کم متفاوت است. ضمناً نمره خلاقیت در بین افراد با پایبندی مذهبی زیاد و افراد با پایبندی مذهبی کم تفاوت دارد.

بحث و نتیجه گیری

در بررسی فرضیه اول (کسانی که در زمینه عوامل شخصیتی مربوط به اجتماعی بودن با ترکیب خاص نمره بالایی کسب می کنند، در زمینه انضباط اجتماعی آسیب پذیرترند و نمره کمتری در این زمینه می گیرند)، یافته های پژوهش همبستگی بین عوامل (مرتب اول) در این فرضیه را با نمره انضباط اجتماعی نشان می دهد. به جز در دو عامل H و F که به ترتیب هرچه افراد جسورتر می شوند نمره انضباط اجتماعی آنها هم بیشتر می شود. افرادی که نمره آنها در عامل H بالا است، آغازگر تماس های اجتماعی هستند و از وضعیت های اجتماعی نمی ترسند. کسانی که در عامل H نمره بالایی می گیرند، هرچند گروه جویی و میل به روابط اجتماعی از ویژگی های آنها است، اما در مشاهدات بالینی واجد پیش آگهی بزهکارانه هستند. و نیز هرچه سرزندگی بیشتر می شود نمره انضباط اجتماعی کمتر می شود، کسانی که نمره آنها در این عامل خیلی بالاست، تکانشی، غیر قابل اتکا و ناپخته اند (رایکمن، ۲۰۰۸، به نقل از فیروزبخت، ۱۳۸۷). سایر عوامل مرتبه اول در جهت تایید فرضیه اول با انضباط اجتماعی همبستگی دارند.

Archive of SID

محاسبه همبستگی بین عوامل مرتبه دوم (برونگرایی، اضطراب، انعطاف پذیری، کنترل غرایز، سازگاری، قدرت رهبری و خلاقیت) که به روابط اجتماعی افراد برمی گردد با انضباط اجتماعی، نشان داد که بین آنها ارتباط معنی داری وجود دارد. که از بین این عوامل انضباط اجتماعی بیشترین همبستگی مثبت و معنادار را با خلاقیت دارد و از روی نمرات عامل خلاقیت می توان میزان انضباط پذیری آنها را پیش بینی کرد. و بیشترین همبستگی منفی و معنادار را با انعطاف پذیری داراست.

در بررسی فرضیه دوم (احتمالاً پابندی مذهبی، عوامل اجتماعی شخصیت را تحت تأثیر قرار می دهد)، ابتدا ضریب همبستگی نمره خام عوامل شانزده گانه با نمره پابندی مذهبی گرفته شد که نشان داد، پابندی مذهبی بیشترین همبستگی مثبت و معنادار را با عامل H (ادوار خوبی متهورانه- گسیخته خوبی اساسی) و بیشترین همبستگی منفی و معنادار را با عامل Q2 (خود کفایی- ناتوانی در اخذ تصمیم) داراست. بدین معنا که هرچه نمره فرد در عامل H بالاتر می رود میزان نمره فرد در پابندی مذهبی هم بالاتر می رود و برعکس کم شدن نمره فرد در عامل H، کم شدن نمره فرد در پابندی مذهبی را به دنبال دارد. همچنین افرادی که پابندی مذهبی کمی دارند در تصمیم گیری با مشکل مواجه هستند و هر چه ناپابندی مذهبی در فرد بیشتر شود میزان خود کفایی فرد نیز افزایش می یابد.

سپس ضریب همبستگی بین عوامل مربوط به اجتماعی بودن با عوامل مذهبی (پابندی- دوسوگرا و ناپابندی مذهبی) و انضباط اجتماعی محاسبه شد. یافته ها نشان دهنده این موضوع هستند که بیشترین همبستگی مثبت و معنادار بین انضباط اجتماعی و قدرت رهبری وجود دارد و بیشترین همبستگی منفی و معنادار بین انضباط اجتماعی با اضطراب وجود دارد. همچنین بیشترین همبستگی معنادار بین پابندی مذهبی با خلاقیت وجود دارد. به علاوه بیشترین همبستگی منفی و معنادار بین دوسوگرایی مذهبی با قدرت رهبری وجود دارد. و بیشترین ضریب همبستگی منفی و معنادار بین ناپابندی مذهبی با قدرت رهبری وجود دارد. نتایج آزمون توکی نشان داد که میانگین نمره کنترل غرایز افرادی که پابندی مذهبی بالایی داشته اند بیشتر است و میانگین خلاقیت در افراد با پابندی مذهبی پایین، بیشتر از دو گروه دیگر است.

نتیجه آنکه کسانی که دارای پابندی مذهبی بیشتری هستند دارای انضباط بیشتر و کسانی که دوسوگرایی و یا ناپابندی مذهبی دارند، انضباط اجتماعی کمتری دارند. این رابطه بین

عوامل پایبندی مذهبی با انضباط اجتماعی بیانگر این است که عامل پایبندی با ناپایبندی می توانند عوامل موثری در انضباط پذیری افراد باشند.

به منظور بررسی فرضیه سوم (بین میزان پایبندی مذهبی و میزان انضباط اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد)، توزیع فراوانی افراد در سه سطح پایبندی مذهبی با سطوح گوناگون در انضباط اجتماعی محاسبه شد. برای تحلیل این توزیع از کای دو دو متغیری استفاده شد که نتایج نشان می دهد بیشتر افرادی که سطوح پایبندی مذهبی متوسطی داشته اند، افرادی هستند که انضباط اجتماعی متوسطی دارند.

نتایج آزمون کای دو دو متغیری نشان می دهد تفاوت معناداری در بین افرادی که سطوح پایبندی مذهبی (پایین، متوسط و بالا) دارند با افرادی که انضباط اجتماعی پایین، متوسط و بالا دارند مشاهده می گردد. تحلیل رگرسیون عوامل مذهبی با انضباط اجتماعی به عنوان متغیر وابسته محاسبه شد. نتیجه نشان می دهد که میزان ضریب همبستگی عوامل مذهبی با میزان انضباط پذیری افراد ۰/۷۱۹ و ۵/۱ درصد از واریانس متغیر انضباط پذیری افراد را تبیین می کند. در اطلاعات جدول مربوط به تحلیل واریانس مشاهده شد که عوامل مذهبی افراد بر میزان انضباط پذیری آنها معنادار است. به این ترتیب یافته ها نمایانگر این نکته است که بین عوامل مذهبی با میزان انضباط پذیری آنها ارتباط معنی داری وجود دارد. پس می توان گفت پایبندی مذهبی بر میزان انضباط پذیری افراد موثر است و اثر افزایشی بر قانون پذیری آنها دارد. به عبارت دیگر از روی نمرات پایبندی مذهبی افراد می توان میزان انضباط پذیری آنها را پیش بینی نمود. همچنین دوسوگرایی و ناپایبندی مذهبی نیز اثر کاهشی معناداری بر میزان انضباط پذیری افراد دارد.

بنابراین پژوهش حاضر نشان داد هرچه افراد اجتماعی تر و سازگارتر می شوند انضباط پذیرتر می شوند و عامل مذهب می تواند تاثیر معناداری بر رابطه این دو عامل ایفا کند. نتایج نشان داد که کسانی که دارای ناپایبندی و به ویژه دوسوگرایی مذهبی هستند و در زمینه پایبندی مذهبی هنوز به ثبات لازم نرسیده اند در زمینه انضباط اجتماعی احتمالاً آسیب پذیرترند. یافته ها نشان داد این افراد در زمینه عواملی که به سلامت روانی و ثبات هیجانی مربوط است دارای مشکل هستند.

منابع

- ۱- ابراهیمی قوام، صغری (۱۳۸۸)، «کاربردهای نظریه‌های یادگیری در آموزش انضباط و راهبردهای خود انضباطی»، مجموعه مقالات همایش نظم و انضباط اجتماعی، ناشر دانشگاه علوم انتظامی.
- ۲- اقلیما، مصطفی (۱۳۸۳)، انضباط اجتماعی و نقش آن در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، انتشارات اسپند.
- ۳- باصری، احمد و ابراهیمی، سیمین (۱۳۸۷)، «رابطه نگرش شخصیت با انضباط اجتماعی»، فصلنامه پلیس پایتخت، سال اول، شماره دوم و سوم، ص ۱۳۴-۱۱۹.
- ۴- پروین، سارنس، جان الیور (۱۳۸۱)، شخصیت (نظریه‌ها و پژوهش)، ترجمه: محمدجعفر جودی و پروین کدیور، تهران، نشر آئیژ.
- ۵- جان بزرگی، مسعود (۱۳۷۸)، بررسی اثربخشی روان‌درمانی کوتاه مدت با و بدون جهت‌گیری مذهبی (اسلامی) بر مهار اضطراب و تنیدگی، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۶- رایکنم، ریچارد (۱۳۸۷)، نظریه‌های شخصیت، ترجمه مهرداد فیروزبخت، تهران، نشر ارسباران، چاپ اول.
- ۷- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۷)، آناطومی جامعه، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- ۸- شولتز، دوان و شولتز، سیدنی آلن (۱۳۷۷)، نظریه‌های شخصیت، ترجمه یوسف کریمی و همکاران، تهران، انتشارات ارسباران.
- ۹- صاحب‌زاده، بهزاد (۱۳۷۸)، «بررسی فرآیند یادگیری ترافیکی در ایجاد انضباط ترافیکی»، همایش نظم و دانش، جلد دوم، تهران، معاونت اجتماعی ناجا.
- ۱۰- صداقت، کامران (۱۳۸۴)، بررسی نقش عوامل فرهنگی- اجتماعی مؤثر بر قانون‌گرایی و قانون‌گریزی شهروندان تبریز، پایان‌نامه دکتری رشته جامعه‌شناسی گرایش توسعه اقتصادی- اجتماعی، دانشگاه اصفهان.
- ۱۱- فتحی آشتیانی، علی (۱۳۸۸)، آزمون‌های روان‌شناختی، تهران، انتشارات بعثت، چاپ اول.
- ۱۲- کارور، چانراس و شسی‌یر، مایکل (۱۳۷۵)، روانشناسی شخصیت، ترجمه: احمد رضوانی، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول.
- ۱۳- کریمی، روح‌الله و دیگران (۱۳۸۸)، «مبانی نظری و شیوه‌های توسعه نظم و انضباط بر اساس آموزه‌های اسلامی»، مجموعه مقالات همایش نظم و امنیت اجتماعی، دانشگاه علوم انتظامی.
- ۱۴- گالبرایت، جان کنت (۱۳۷۱)، کالبدشناسی قدرت، ترجمه احمد شهسا، تهران، انتشارات قومس.
- ۱۵- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۹)، جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نشر نی.
- ۱۶- لانیون، ریچارد آی و گور اشتاین، لئوناردی (۱۳۸۲)، ارزیابی شخصیت، ترجمه: سیامک نقشبندی، علی قربانی، حمیدرضا حسین شاهی و الهام ارجمند، تهران، انتشارات روان.
- ۱۷- مای‌لی (۱۳۷۳)، ساخت، پدید آیی و تحول شخصیت، ترجمه: محمود منصور، تهران، نشر دانشگاه

۱۸- نعیم آبادی، مجید (۱۳۸۸)، «مجموعه مقالات همایش نظم و انضباط در ناجا»، جلد ۲، ناشر دانشگاه

علوم انتظامی.

۱۹- توسلی، غلامعباس (۱۳۷۵)، «نظریه های جامعه شناسی»، تهران، انتشارات سمت

20- Cattell, H.e.p. & Schuerger, J. M. (2003). Essentials of 16PF Assessment. Hoboken, NJ: Wiley & Sons.

21- C. S. Caryer, & M. F. Scheier. (1992). Perspective on Personality, Allyn and Bacon, Boston, M, 1992.

22- Feshbach, S., & Bernard, W. (1991). Personality, DC Health AND Comopany.

23- Hjelle, L.A, & Ziegler, D.J. (1992). Personality theories: Basic assumptions, research and applications (3.rd.ed.)New York: Mcgraw-Hill.BF.

24- Saroglou, V. (2003). Relligion and the five factors of Personality: A ment – analytic review. Personality and Individual Differences. 32, 15-25.